

*vbíeže do gednyech puftek,
ano w nych iedyny chrusftek.*

*uběže do jedněch pústek,
ano v nich jediný chrústek.*

vbíeže

3. osoba singuláru aoristu asigmatického slovesa *uběhnúti*, -nu, -neš dok. (v co) vběhnout

Morfologie

Distribuce **aoristu** byla ve staré češtině řízena videm – tvořil se jen od sloves **dokonavých**.

Stejně tak byla distribuce **imperfekta** ve staré češtině řízena videm – tvořilo se jen od sloves **nedokonavých**

Aorist asigmatický byl už ve staré době archaický, tvořil se jen od souhláskových sloves 1. a 2. třídy. Ve 14. století ho u těchto sloves nahrazovaly koncovky aoristu sigmatického (*jidech*,... *jidechom*, *jideste*...). U sloves 2. třídy se tvořil ze základu infinitivního kmene: v tomto případě: *uběh-nú-ti* → *uběh-* + *-e* → *uběže*

do gednyech

neurčité zájmeno, genitiv plurálu maskulina, tvrdá zájmenná rodová deklinace

Hláskosloví

* *jedьněchъ* > *jed'něch* **zánik a vokalizace jeru**, viz výše, po jeru zůstane měkkost
zaniknou oba jery, neboť se mezi nimi nachází vokál, a tak měkký jer
je také v poloze slabé (silné jery jsou jery sudé v nepřetržité jerové
řadě počítané od konce slova)

* *jed'něch* > *jedněch* **pračeská depalatalizace**, viz výše

jedněch > *jedněch* **zánik ě**, 2. pol. 14. stol., zánik jotace: u *t'*, *d'*, *ň* nedošlo
k depalatalizaci, a tak zůstala měkkost zachována

puftek

genitiv plurálu feminina, *pústka*, -y f. poustevna; pl. pústky pusté stavení; *a*-kmen, vzor *žena*

Hláskosloví

Šlosar Sufix *-ek* se pojí s alternací *k, c — č, h — ž, ch — š* (nikoli však *r — ř*) To ukazuje na skutečnost, že tyto alternace vznikly jen nápodobou alternací provázejících sufix *-ec* (< *-bcb*), kde byly hláskově náležité. Jde tu tedy patrně o resufixaci. Tento sufix se pak v historické době pojí se základy všeho druhu, s výjimkou těch, které jsou zakončeny *K + K*.

* *pustьkъ* > **zánik a vokalizace jeru**, viz výše
pústek

pústek > **diftongizace** *ú > ou̯ > ou*, proběhla ve dvou fázích (viz výše)
poustek >
poustek

ano

citoslovce *hle*

w nych

lokál plurálu feminina, měkká zájmenná rodová deklinace **jb, ja, je*

Morfologie

Toto zájmeno mělo původně zřejmě platnost demonstrativní. V dalším vývoji se z této demonstrativní funkce vyvinula anaforická, pak relativní. Ze druhého pádu se ustanovilo zájmeno posesivní *jeho, její, jejich* (signálem jejich samostatnosti je neetymologické iniciální *je-*: *je-jí, je-jich*). Do nové češtiny se jako živá uchovala funkce anaforická a posesivní.

Podle Komárka se ve stč. ještě objevuje zájmenný tvar *jeň*.

Náslovné *ň-* po předložkách.

Během vývoje od psl. do staré češtiny se vytvořilo pravidlo, že následuje-li zájmeno **jb, ja, je* po předložce, mění se *j-* na *ň-*

<i>pro + je(ž)</i>	→	<i>pro ňe(ž)</i>
--------------------	---	------------------

Toto pravidlo vzniklo přehodnocením a zobecněním situace u starobylych předložek **sъn//sъ, *vъn//vъ* a možná **kъn//kъ*. Spojila-li se dlouhá varianta předložky, došlo k palatalizaci finálního *n*:

* <i>sъn+jimъ</i>	→	* <i>sъňim</i>
-------------------	---	----------------

Předložka tvoří foneticky se svým substantivem prozodickou jednotku (tzv. přízvukový takt). V okamžiku, kdy dlouhé formy předložek zanikly, přestalo být jasné, odkud se *ň* v tomto

tvaru vzalo, a tak začalo být interpretováno jako forma diktovaná předložkou. Odtud už nebylo daleko k přenesení tohoto pravidla na všechny předložky (tudíž platí pravidlo, že je-li slovo slovnědruhově předložkou, mění u tohoto zájmeně iniciální *j-* > *ň-*).

Hláskosloví

* *wъn jichъ* viz výše

> **wъňichъ*

* *wъňichъ* >
wňich

zánik a vokalizace jerů, viz výše

wňich > *vňich*

změna *w* > *v* proběhla v 15. století, bilabiální *w* se změnilo na labiodentální, zbytky ve východočeských dialektech, změna byla motivována ustálením korelace znělosti, jakmile se mělo *w* zapojit do této korelační řady, muselo se přizpůsobit svému neznělému protějšku *f*. V korelační dvojici *w – f* jsou totiž dva diferenční rysy: znělost-neznělost, bilabiálnost-labiodentálnost, po změně *w* > *v* se *v – f* liší jen jediným rysem, a to znělost – neznělost, tak jako jiné dvojice *z – s*, *d – t*, *b – p*, *g – k*, *h – ch* atd.

iedyny

nominativ singuláru maskulina, složená deklinace, *dobrý*

Hláskosloví

* *jedinъjъ*

> *jediný*

kontrakce, proběhla na začátku 10. století, zasáhla skupinu *VjV*, výsledkem je vždy druhý vokál, přičemž jeho poziční variantu ovlivní měkkost nebo tvrdost předchozí souhlásky: výsledná samohláska je vždy dlouhá

IVj 2 V > ¹V₂:

Výjimku představují slovesa 5. třídy, vzoru *dělá*, ta podlehla kontrakci, ale vznikl první vokál

dělajeme > *děláme*

Kontrakci nepodlehly všechny skupiny, např. jí nepodlehla skupina *oji*, takže zůstává *dojiti*, *kojiti*, *napojiti*. Podobně zůstaly zachovány skupiny, které se nacházely na morfologickém švu: *stája*, *chvoja* (vypadalo by jako **stá*, **chvá*, jak by se skloňovala?)

Intenzita kontrakce směrem na východ slábne: moravské *svojeho*, *mojeho*

jediný >
jedinej

diftongizace *y* > *ej* > *ej* proběhla ve dvou fázích:

1. na konci 14. století, *y* se diftongizovalo na klesavý diftong, jehož první komponent byl neurčitý, otevřený, velmi blízký *a*, proto se zapisovalo jako *au*

2. v průběhu 15. století se samohláskový komponent *ej* ztotožnil s fonémem *e*.

Diftongizace proběhla jako důsledek historické depalatalizace.

chrustek

nominativ singuláru maskulina, *o*-kmen, *chrústek*, *-tka* m. brouček, vzor *chlap*

* *chrustǫkǫ* > **zánik a vokalizace jeru**, viz výše
chrústek

chrústek > **diftongizace** *ú* > *ou̇* > *ou̇*, viz výše
chr̥oustek >
chroustek